

ACC. N:R M. 15858: 1-20.

Landskap: *Blekinge* Upptecknare: *Ellen Swanström, Malmö*
Härad: *Bräkne* Berättare: " " "
Socken: *Hällaryd* Berättarens yrke: *fru*
Uppteckningsår: *1961* Född år *1898* i *Hällaryd*

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Fiske. s. 1-20.

4/10-61

Skriv endast på denna sida.

Fiske.

Arbetet fördelning mellan familjemedlemmarna. Fiske med dringarn efter lax och sill kallades "att vraka". Vid laxfiske, 2 män pr. båt, vid sillfiske 3 män, en som ägde båten, de andra båda kallades "lotta-käras"-lottkarlar. Några båtar ägdes av 2 fiskare, de hade lott ihop, hette det då och då hade de en lottkarl.

På 1880-90 talet var det vanligt att en flicka eller hemmadotter följde med som lottkarl under sitt fiske. Likaså vid torshfiske, då det kunde vara man och hustru, far och datter eller hustru och flicka. Den båt som användes vid lax och sillfiske, "på stora havet" som det hette, (i vrakas lott det fiske som bedrev närmare land) var en blikingsseka på omkring 25 fot. Från början odäskad, senare däskad och försedd med kajuta. Garnen togs upp genom att dra i repen i garnens överkant, båten drogs fram längs garnen. En person drog en tog mot repet och ringlade upp

Fritt
Arbetsför-
delning
vid fiske
m. m.

det i bruket och en tog in garnet över relingen.
Att dra garnen var det tyngsta arbetet, det fick de
kuras om med, även kvinnorna fick ta sin lön.
De var inte med som något slags extrahjälp för
lättare arbete. Bruket att kvinnor "föjde med i
vrak" förefaller att ha hållit sig kvar längre i
Hållaryds skärgård än på andra håll. Myp. morfar
ägde vraketen tillida nr: 80 K.N. och det väckte ett
visst uppseende när han omkr. 1890 kom till
Siurishamn med 2 kvinnor som arbetskamra-
ter, det var uppt. mor och hans "lottkarls" piga.
Skärgårdsborna låg ofta i Siurishamn på somrar-
na och fickade sitt, de hade närmare till fiske-
platserna därifrån. Då hade de med sig kvinnor,
mor, hustru, datter eller piga, dessa skulle hjälpa
sitt med att plocka sitt, locka garnen, laga
mat, o. dyl. De kvinnor som hörd till ett kalllag
kyrde gemensamt in sig oplast i någon bryggkuis.

kammare och de var aldrig med ute på fiske.
De som finkade behövde inget lag i land, de var
på sjön om nätterna. Sillfisket höll på till sent
på hösten och när det då blev storm var det längre
än vanligt att dra garnen. Det kunde hända att
de fick släppa ut ett garn igen när de dragit
till sig det, därför att en stor sjö-
våg, annars skulle ha brutit mer hålen. Vraketän
kunde föra 6 segel och det var tungt arbete
när de skulle sättas till och när de skulle
bärgas = beslös - lagas ner. Fisket var ett hårt
arbete för män och än mer för kvinnor, men
ingen ansåg att det var något märkvärdigt.
Kvinnorna som följde med på sjön hade det väl något
bättre på sommareu än på vintern, då de i förhållande till
männen hade det sämre ställt med kläder. Männen hade
sjöstörlar, eller också träskoströlar, de hade också abjektäder.
Kvinnorna hade väl många och långa kjolar, men ringa

benkläder på den tiden, på fötterna hade de trä skor, helt av trä. När bitarna seglade hade de rusbord varande endast att sitta stilla ingen möjlighet att hålla sig varma utom att "bästa" sig = ta äskarbrasa. Blåste det så stänkta vatt-
net över och kläderna frös till is, så att de fick tina upp dem framför kaminen när de kom hem, innan de kunde ta dem av sig. Och fötterna var känslolösa av kylan, från det de för ut tills de kom hem igen. Trots alla strapatser var gamla fiskare och fiskarhustrur inte värre angripna av värk på äldre dar, än andra som hade haft ett kanske mindre påfrestande arbete. Det första arket barnen fick lära sig var att "trå nålar", när de var i 5-6 års åldern. Bomullsgarnet 3/36 som ~~h~~ sillgarnen bands av trädde upp på nålar av trä. Vid 7 år fick barnen lära sig binda garn. Så snart de övat upp sig "sattes de för karlar" = de skulle binda visst antal ~~de~~ "karlar" = varve pr. dag. Den som var lat eller kanske fumlig i fingrarna fick sitta uppe på kvällen

Sen de andra gått och lagt sig, för att göra färdigt
sitt besting. Ett silbgarn lauds 200 maskor brutt, 33 fam-
nar långt, maskstollets 33-38 varv pr. Alu. Den som
var duktig kann binda en famn på en dag, det fanns
flickor som laud två garn på en vinkel, garnbindning
var vinterarbete. Både pojkar och flickor måste lära
sig binda silbgarn, men när pojkar blev 13-14 år kom
de ifrån detta arbete, i den mån de behövde följa
med på sjön. Den som hade tillfälle att binda garn åt
främmande fick 25 öre pr. famn i arbetslön. Ofta var
det äldre kvinnor som gjorde det. Arbetet var tätt och
rumbigt, men lidsödande, för varje knut skulle nästan förs
två gånger genom maskan. Maskin knutna silbgarn
började saluföras efter första världskriget, men det lauds
silbgarn i hemmen länge därefter. Även nu kannen inte
längre var lika skänkt hållna till det arbetet som fönt,
så skulle den egna arbetskraften tillvaratagas.
Höst, vinter och vår fickades först, "fara med krakarna" =

fiska lock med långrev. Ett "hämmrat" var en långrev
med 120 krokar på. Fio lilla kullio sådana, utlagda
i en ränna kallades en "krokastjälke", när de var
utlagda lilla fiske. Att sätta lock på krokarna
kallades att "slicka krokar". Krokarna satt i en
kluvven trästinka, som därifrån, lutet sattes på och
krokarna lades i rader på ett bräde 60x75 cm,
reven lades i en kudd vartefter. Detta arbete skulle
göras mycket noga för att inte lossas lilla när reven
lades ut. När barn var 7-8 år fick de lära sig
detta. Den som var vuxen och van kunde "slicka
ett hämmrat" = sätta lock på 120 krokar på 10 min.
En husbonde lovade en gång sin piga 25 öre om hon
"slack ett hämmrat" på 10 min. (alla kunde inte göra det
på så kort tid.) Pigan kunde göra det, fick 25 öringen
med ordet: "sticker du inte nästa lika fort får du
en örfäl". Detta tilldrag sig v. 1875, och dylikt
beröende av en husbonde hörde till undantagen.

När krakarna lagits upp skulle de "kläffas" = betet skulle plockas av och krakarna sättas in i den klusna trästikan. Detta arbete var lättare för barn att göra. I arbetet med krakarna deltog alla, en karl "skar betet" = skar sitt i lämpliga bitar, hustrun & barn en piga "slakt" krakarna. Även brinnarna kunde skära betet om det behövdes. När krakarna lades ut och togs upp måste det vara 2 personer, en som rodde och en som lade ut ell. drag in krakarna. Det kunde vara 2 män med skilda hushåll som fiskade tillsammans, då såldes fisken gemensamt och pengarna & delades. I maktas till sitt fisket då var och en sålde för sig vad de fått på sina garn. Var det t. ex. far och en hammavarande = og. som till det "de för för själva", och samma om det var en fiskare & hans hustru, dotter eller piga. Detta fiske bedrivs närmare land, även om uppt. tillammans med sin far varit med och fiskat lock ett par mil till sjöss.

Barn fick också hjälpa till att bära upp garn när vrakskan kom i land på mormarna, hjälpa till att plocka av sillen och att bära omkring garnen när de skulle hängas till torkning och bära ner dem igen till byggan när det var dags att fara ut i vrak på e. m. Skolgången i skärgården var förlagd till sommaran 1 april - 30 nov. 4 m. vardera, för små i skolskola. Det hände ofta att barnen, som gick i skolskolan fick släpa hemma, utan lön, om de behövdes till hjälp vid fisket. Bäta = laga hänga sillgarn var kvinnornas arbete, oftast husburnas. Detta arbete var nämligen inte så lätt som att tvätta garn. Äldre kvinnor, far och mormödrar, brukade hjälpa till att bäta garn, de kunde också hjälpa till att plocka sill, med lockkrakarna, se efter småbarn när föräldrarna var upptagna av fisket. När männen var i 65 årsåldern slutade de att fara på "stora havet" de slutade med driv-

garns fisket. Därefter fiskade de närmare land,
med 6-8 sillgarn eller med forskkrakar, då ofta
tillsammans med en halv vuxen pojke. Äldre män
och halv vuxna pojkar fiskade också med garn
och ryssjor efter gädda och ål, med flundregarn,
med guster efter gädda och ål, vilket kunde be-
drivas av en ensam person. Diverse andra arbeten,
t. ex. "reda" garn, krakar, ryssjor, & betyder göra dem
sjöfärdiga, utfördes av äldre män, halv vuxna pojkar
fisk lända "ryssjarnar" = långa nätsträcker fängarnas
själva ryssjan var mera inordnad och leades av
någon äldre man. Den fiskare behövde ha 25-30 sill-
garn, därav skulle 30 vara av bästa kvalite för sommar-
fisket, de övriga kunde vara sämre = mera använda,
de sattes ut efter sitt närmare land. De bästa
garnen i fjösta hand, lättes = lagades på västerkvällar-
na, och lades vartefter på loftet = vinden. När alla
var lagade hette det att ha "oppbott".

9

På vintrarna när det var is kunde barn och ungdom vara ute och roa sig i skymningen, men när de såg att lampan var tänd hemma var det tid att gå hem. "Gör nånting medan lampan brinner", inte fanns det mycket att läsa i uppst. bearbetning och det skulle heller inte varit lönt att sätta sig att läsa en vardagskväll. Trots att disciplinen då inte var så hård som tidigare. Till kvällsarbetet höjde förkläs också lagning av kläder, strumpstoppning, stickning av strumpor och vantar m.m. Söndagskvällarna var arbetsfria, då kunde flickorna brodera ell. virka o.dyl. Allt arbete med torrkranarna utfördes i "skuan" = skugan, det enda rum i huset som hade eldstad och där familjen åt och sov. Jämspiset i köken fanns knappt för 1900 och köken var i regel så små att där var ingen plats att arbeta på. ~~Men~~ Uppst. föräldrar har berättat att de också i sin ungdom varit

med om att plöcka sill i "skua." När det var
så kallt att det inte gick för sig att göra det i
sjöboden. Trots detta var ingen "fiskarskua"
igenomgådd, den skurades, gävel, varje lördag, det
var pigor ell. hemma dotter som gjorde det. Alla
mätelar flyttades & tvättades. Fastlandsbor brukade
förvånas över att det alltid var så rent på
fiskareställen. Bruket att hålla fiskare drängar
upphörde när matörerna kom i bruk, den
första årkr. 1905. Drängarnas arbete var att
i första hand fara på sjön, hjälpa lät med
skötseln av redskap o. dyg. Pigor förekom länge,
men knappast eft. 1930. De var det mest yngre
flickor, som tjänade i familjer med småbarn.
Särväl drängar som pigor hade ett frögarn = ett
silbgarn, husbondens, som de fick ta inkomsten
av. Villu det sig väl kunde den förhämtu ett
liti värbau lika mycket som lönen, den var

för en pigga 40 kr. på 1890 talet, för året.

Vedertörande plöjde sjöbr sillen av garnen, räk-
nade dem, sedan lades de bland de andra-
huskonduer. Och när fångsten var såld fick de sina
pengar, efter dagens pris. När vrakerna kom i land,
vid 5 tiden på morgonen vanligen, skulle fiskarens familje-
medlemmar stå på bryggan, för att ta hand om fångsten.

Innan dess skulle diverse hushållsarbete vara gjort, smålärning
skulle skötas om, den som hade en bo skulle ha reghat,
de som hade komma på testeshalmar, hade det bevärligad.
Sillen skulle plöjas av garnen så fort som möjligt och
sedan var det för kvinnorna att gå ut segla eller
ro till stan, vilket tog 1-1 1/2 tim. Att stå på torget
och sälja fisk var en konst som de äldre fiskar-
hustrurna var mästare i och som pigor och kumma-
döttrar fick lära sig efter hand. Det var inte bara
att stå på torget, nej, det skulle pratas
kruas & fjäskas, utan målla. Ingeger had om att

få köpa, tillgången på fisk var för riklig. Endast
krigstider, ändrade förhållandet mellan köpare och
säljare. Fisktorget hade nubr. 125 platser, som alla
var upptagna, så det fanns all väja ibland. Och där
har kunderna gått migöner mödiga steg, för att få
pröva en försörjning. Skärgårdsborna kände väl
litt olika slags kunder, för att bli av med de
allra besvärligaste begärde de då högre pris,
(ett litet väggångspått som eul. uppt. egen erfarenhet
tillämpas t. ex. på Hålborget i Sklm. än i dag.)

De som var duktigast att ro kom först till stan och
kunde då få sälja mera medan priset var högt, det
sjönke snabbt, redan på f-m. Alla kunde ro, men alla
tog inte i ordentligt och det hände nog att fiskare
undvek en "latt karl" vars musta var känd för
att vara lätt lat vid åran. Granbräts smörgås
var maträtten, den hade de bredvid sig på toflen
medan de rodde. Vid fisktorget fanns 2 små bodar

där det såldes kaffe, 5 öre kaffeser, 2 öresbullar fick
köpas till. Dessa bodar kom bort under första världs-
kriget. Senare var det kaffter i närheten, där fiskar-
kvinnorna drack kaffe. Det var all förkärning de
fick tills de kom hem igen, kom de hem 2 kl. 3 e. m.
var det tidigt. Ofta kom de inte hem förrän kl. 6.
Kom de hem tidigt fanns det middagsmat all värma
supp, kom de sent var det kvällsmat, oftast gröt
av något slag. På kvällarna fanns det alltid något
att göra, även i de fall då de hade pigor, för det var
ofta en flicka 14-15 år, för att se till barnen.

Om inte annat fanns det alltid något gammalt som
var trasigt. På måndagarna var de inte i stan.
Då skulle det tvättas, bakas bröd, m. m. Gammelt
skulle "barkas" = färgas, det gjordes på måndagarna
varannan vecka och kvinnornas skulle
mjälpa till med det. När en fiskar kvinna fött barn
fick hon vara hemma 4-6 veckor och pigor ell.

någon annan, var ell. svämar t. ex. sålde då i
hennes ställe. Barnen fick sedan matas med flaska
när modern började fara till stan och säga igång.
Innan metoden med diflaska kom i bruk var det
besvärligt, ofta fick någon kvinna vara ute kvinnor
i sjukvården, som hade spädbarn anlitas för
att ställa den värsta kungen, det var fjäsk och
gentjämber. När nu modern måste vara hemifrån hela
dagen hade hon i sin tur det besvärligt, bröstmjölken
rann. Men hos denna orgelbundna försörjning fick
varken mödrarna ell. barnen några svårare men.
Männen stod aldrig och sålde fisk, det var "fruntimmers-
göra". På lördagarna, när de sysslade med red-
skapen, fram på f. m. kunde de ta en mindre bit
och fara till stan. Något ärende kunde de väl ha
att uträtta, men mest var det att prata och gå
på krogen, så länge det fanns en sådan.
Fick fiskbrevet gick de till bara för att se hur

Kammerseu gick. Alla män var icke lika be-
gynnade på träumvin, även om det var få som
var absolutister. Kvinnorna var hemmens fi-
nansminister, de sålde fisker och handlade
vad som behövdes i hushållet, mer och mindre
ekonomiskt. Två män, med olika hushåll, som
fiskade tillsammans kunde klara sig olika,
just beroende på hustrurnas förmåga att sköta
pengar. Mjölka var något som männen icke verkem
kunde eller ville göra och de befattade sig icke med
något annat husligt arbete heller. Ämbetslingar, barnläsa
ell. vars barn icke bodde i närheten kunde bli tvung-
na att lära sig laga sin mat. För 1900 användes
det mycket i fiskarehemmen, icke minst segel duk.
Senare blev det mindre vanligt och uppt. man kunde
ha varit den sista som vävde segel duk, 1916.
Som hönvåring hade en del fiskare segelmakeri.
De skar ut segel, kvinnorna sydde dem och sedan

"likadi" männen dem = satte kaurrep på seglen.

Några gjorde äroo andra gjorde mindre reparationer på båtar. För arbetet på fiskarenas jordbruk anlätades arbetskraft från fastlandet. Med häck, för häckplöjning, f. ä. med handkraft, ryodling, potatisräddning, slåtter, fräskning, o. s. v. Det var torpare och barkolugnittare som kom regelbundet, år efter år. Med tiden blev det allt mera out om denna arbetskraft och fiskarna fick själva göra sitt jordbruksarbete, efter 1935 i varje fall. Kvinnorna hade ingen tid för några beförväningar, utom mjöl. de som före 1900 parkade i barnbarnmorskans yrke. Förhållandena i arbetet med fisket ändrades något, när båtarna fick motorer.

Fisken såldes då i större utsträckning till fiskhandlare som sedan skickade den pr. järnväg. Männen på en fiskeskät lurades då om att med motorbåten frakta fångsten till stan, men fiskelagets 3 kvinnor var också med. Före första världskriget räknades sillen i val, även vid försäljning i

parti, därefter vägdas den. Vid försäljning på torget köjades
den säljas efter vikt runt 1935. Var tillgängan mättlig
kunde hela fångsten få säljas till fiskhandlare och då
kunde de som varit i stan komma hem redan kl. 12.
I matsatt fall, när fiskhandlarna bara kunde ta med en
del av fångsten fick kvinnorna stå på torget och sälja
resten. På kvällen, när silken lukt, kunde fångsterna bli
mycket stora. Då för bitarna till stan med garnen om-
bord, männen plockade då silken tillsammans med barnen,
pigorna, allt efter ruständigheterna, medan huskorna
stod på torget och sålde. Vid sådana tillfällen var
det mycket vanligt att en stor del av fångsten
blev osäld och fick kastas i sjön på hemvägen.
Efter en sådan dag fick garnen ~~stjäla~~ stölgan, i sjön
och sedan, för hand, plockas ruma från rova. Ett
tidsödande arbete, som alla fick hjälpa till med.
Ännu på 1930 talet fanns det emellertid fiskare-
kvinnor som rodde och seglade till stan ensamma.

Segla kunde de lika bra som männen, även när det blåste så hårt att seglen fick ~~revas~~ revas. Pigor som kom från fastlandet och blev fiskarhustrur blev inte så segelkunniga som de infödda. Och den generation som växte upp efter 1900 lärde sig väl lite segling, krinnonua alltså, men sina mödrars färdighet därvidlag uppmäddde de aldrig.

Fiske med träl träl kom i bruk, i enstaka fall, från 1925. I det deltag några familjemedlemmar, utom all hustrurna i en del fall stod på torget och sålde en del av fångsten, det var då uteshutande rödspättor som fiskades. Numera finns det knappast någon som fiskar sitt med drivgarn utan den liksom ~~hade~~ också fiskas med träl. Fiskarens egen organisation tar hand om fångsterna. Fisketorget är nu parkeringsplats för bilar. Endast på tordagarna står där 2-3 fiskhandlare och säljer.

Skärgården har avfolkats, från 1901/1940, alla fiskare

bor i stau och deras familjer har inget att göra med fisket längre. Barnen växer i många fall andra yrken. Prjkar som växte upp efter 1925 lärde sig aldrig att segla riktigt, och av de gamla säväl män, som kvinnor, som verkligen kunde segla är det endast ett fåtal kvar av. Karshamnsskonna har alltid talat lite nedlåtande om "fiskare". Och än i dag kan detta märkas, t. ex. "var inte hennes föräldrar fiskare"? På samma sätt markeras aldrig t. ex. torpare eller stuhuggare. Och ändå märks det finnas ålskiltiga Karshamnsskonnor som utau att veta det härstammar från de fiskare som på 1700-talet flyttade från skärgården till stau.